

UO'K: 61:371.3

IBRAGIMOVA Lola Maxammadjanovna,

katta o'qituvchi, "Ftiziatriya va pulmonologiya, mikrobiologiya, virusologiya va immunologiya"
kafedrası, Andijon davlat tibbiyot instituti, Andijon sh., O'zbekiston
e-mail: lolaibragimova38@gmail.com

Taqriz asosida: Rustamov M.M., dotsent, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), "Biologik fizika, informatika, tibbiyot texnologiyalari" kafedrası, Andijon davlat tibbiyot instituti

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF HEALTHCARE WORKERS THROUGH PROFESSIONAL AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

Abstract

The article is devoted to the study of professional competence of future health workers from the point of view of social and pedagogical aspects, as well as the identification of pedagogical and social problems that affect their development. The professional community traditionally strives to consistently master new technologies that demonstrate high scientific validity of efficiency and are characterized by innovative implementation in the traditional didactic system, contributing to the improvement of the quality of the educational process. This process implies not only the introduction of modern technical means, but also a radical renewal of the content of education, methods and organizational forms of training, aimed at creating a personality-oriented educational environment that takes into account the individual abilities, needs and characteristics of students' cognitive processes.

Key words: students, future doctors, professional competence, educational process, socio-pedagogical factors.

KASBIY VA TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ORQALI SOG'LIQNI SAQLASH XODIMLARINING KASBIY KOMPETENTLARINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya

Maqola bo'lajak tibbiyot xodimlarining kasbiy malakasini ijtimoiy-pedagogik jihatlar nuqtayi nazaridan o'rganishga, shuningdek, ularning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi pedagogik va ijtimoiy muammolarni aniqlashga bag'ishlangan. Kasbiy hamjamiyat an'anaviy tarzda samaradorlikning yuqori ilmiy asosligini ko'rsatadigan va an'anaviy didaktik tizimga innovatsion joriy etish bilan ajralib turadigan, ta'lim jarayoni sifatini oshirishga hissa qo'shadigan yangi texnologiyalarni izchil o'zlashtirishga intiladi. Bu jarayon nafaqat zamonaviy texnik vositalarni joriy etishni, balki o'quvchilarning individual qobiliyatlari, ehtiyojlari va kognitiv jarayonlarining xususiyatlarini hisobga oladigan shaxsga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratishga qaratilgan ta'lim mazmuni, o'qitish usullari va tashkiliy shakllarini tubdan yangilashni ham nazarda tutadi.

Kalit so'zlar: talabalar, bo'lajak shifokorlar, kasbiy kompetensiya, ta'lim jarayoni, ijtimoiy-pedagogik omillar.

СТАНОВЛЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ РАБОТНИКОВ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ ПОСРЕДСТВОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Annotatsiya

Статья посвящена исследованию профессиональной компетенции будущих медицинских работников с точки зрения социально-педагогических аспектов, а также выявлению педагогических и социальных проблем, влияющих на их становление. Профессиональное сообщество традиционно стремится последовательно осваивать новые технологии, демонстрирующие высокую научную обоснованность эффективности и характеризующиеся инновационностью внедрения в традиционную дидактическую систему, способствуя повышению качества образовательного процесса. Этот процесс подразумевает не только внедрение современных технических средств, но и радикальное обновление содержательной стороны образования, методик и организационных форм обучения, направленное на создание личностно-ориентированной образовательной среды, учитывающей индивидуальные способности, потребности и особенности познавательных процессов студентов.

Ключевые слова: студенты, будущие врачи, профессиональная компетентность, образовательный процесс, социально-педагогические факторы.

Kasbiy kompetensiya statik yoki to'liq holat emas, balki shaxsning kasbiy faoliyati davomida doimiy ravishda takomillashtiriladigan dinamik jarayondir. Xususan, bo'lajak shifokorlarning kasbiy kompetensiyalari oliy tibbiyot o'quv yurtlarida o'qish davrida shakllana boshlaydi, keyin esa kasbiy faoliyatining turli bosqichlarida chuqurlashadi va kengayadi. Bu jarayonda nafaqat mavjud nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki zamonaviy tibbiyot texnologiyalari, diagnostika va davolash usullariga oid yangiliklarni o'zlashtirish, amaliyotda samarali qo'llash orqali ularning malakasini oshirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tibbiy faoliyatning o'zi o'zgaruvchan, murakkab kasb bo'lib, u yuqori mas'uliyatni talab qiladi, bu yerda uzluksiz ta'lim va umrbod ta'lim tamoyili asosiy o'rinni egallaydi. Kompetensiya o'z-o'zini bilish, fikrlash, mustaqil tahlil qilish, o'z faoliyatini baholash va ularni takomillashtirish kabi meta-ko'nikmalarni shakllantirish orqali rivojlanadi.

Rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, o'quvchilarning kompetensiyasini shakllantirish maqsadida ta'lim tizimini isloh qilishning muhim omili sifatida o'qitishning interfaol shakllaridan foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, AQSH (Axborot tarmoqlari ma'lumotlar bazalari), Buyuk Britaniya (Professional maslahat tashkilotlari), Fransiya (Ta'lim va kasblar bo'yicha Milliy axborot byurosi – ONISEP) kabi xorijiy davlatlar tajribasi talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish modelini va didaktik sharoitlarni takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Tibbiyot ta'limini rivojlantirishning hozirgi bosqichida sog'lom turmush tarzini shakllantirish, shaxsiy va kasbiy salohiyatni rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekistonda tibbiy ta'limni takomillashtirishning pedagogik asoslari ko'plab ilmiyishlardahartomonlamao'rganilgan. Ularning tadqiqotlari o'quv jarayoni samaradorligini oshirish, nazariya va amaliyotni integratsiyalash, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish kabi dolzarb masalalarga bag'ishlangan [1,2,3].

Qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirish jarayoni shifokorning shaxsiy va kasbiy o'sishining ajralmas qismidir. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar kasbiy kompetensiyani rivojlantirish integratsiyalashgan, modulli, kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim tizimi orqali amalga oshirilishi kerakligini ta'kidlaydi. Shu nuqtayi nazardan, tibbiyot talabalari uchun yo'naltirilgan faol ta'lim usullari alohida ahamiyatga ega: muammoli ta'lim, amaliy

simulyatsiyalar, klinik mashg'ulotlar va reflektiv tahlil. Bularning barchasi ularning kasbiy kompetensiyani faol shakllantirishga qaratilgan [5].

Zamonaviy tibbiyot jadal rivojlanmoqda. Yangi texnologiyalar, diagnostika va davolashning innovatsion usullari muntazam paydo bo'ladi. Globallashuv sharoitida aholining sog'liqni saqlash sohasiga bo'lgan ehtiyoj va talablari ham muttasil o'zgarib bormoqda. Bularning barchasi shifokordan o'z kasbiy mahoratini doimiy ravishda yangilab turishini talab qiladi.

Bunday dinamik sharoitda tibbiyot xodimi o'z sohasida erishilayotgan yutuqlarga befarq qolmasligi, zamonaviy ilmiy izlanishlar natijalaridan xabardor bo'lishi, ilg'or texnologiyalarni tez o'zlashtira olishi zarur [7].

Shuningdek, bemorlarning sog'lom turmush tarziga intilishi, ularning huquqiy va axborot saviyasining yuksalishi, tibbiy xizmat sifati va shaffofligiga qo'yilayotgan talablar ham shifokorlardan zamon bilan hamnafas bo'lib, ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini doimiy ravishda rivojlantirishni taqozo etmoqda. Bu shuni anglatadiki, shifokorning kasbiy malakasi nafaqat bilimlar majmui sifatida, balki doimiy takomillashtirishga qaratilgan murakkab, yaxlit tizim sifatida shakllanadi. Ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish nafaqat bilimlarni yangilash, balki meta-ko'nikmalar, analitik fikrlash, tanqidiy idrok etish, empatiya va muloqot qobiliyatlarini o'z ichiga olgan murakkab didaktik jarayondir. Binobarin, tibbiyot ta'limi tizimi zamonaviy talablarga javob berishi, kompetensiyaga yo'naltirilgan, moslashuvchan va yangilanishga qodir bo'lishi kerak.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi zamonaviy ta'lim tizimi va pedagogikada muhim o'rin tutadi. O'zbek olimlari kasbiy kompetensiyani faqat mutaxassislik bo'yicha zarur bilim, ko'nikma va malakalar yig'indisi sifatidagina emas, balki shaxsning o'z kasbiy faoliyatini samarali va mustaqil amalga oshirish qobiliyati sifatida ham qaraydilar. M.Karimov ta'rifi ko'ra, kasbiy kompetensiya – mutaxassisning o'z bilimini amaliyotda qo'llash, muammolarni hal etishda malaka va tajribadan foydalanish, kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish qobiliyatidir. Uning fikricha, kasbiy kompetensiya shunchaki nazariy bilimlar majmui emas, balki doimiy rivojlanish va yangilanishni talab qiladigan jarayondir [1].

Pedagogik nuqtayi nazardan shifokorning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish jarayoni shaxsning faolligi va tashabbusi bilan chambarchas bog'liqdir.

Bu jarayon ta'lim muhitining interfaolligi, o'quv materialining amaliy yo'naltirilganligi, shuningdek, murabbiylik va mulohazalarning kuchayishi tufayli samarali bo'ladi [4, 6].

Kompetensiyani shakllantirish uzluksiz ta'lim jarayoni bilan chambarchas bog'liq. Kasbiy kompetensiya bosqichma-bosqich rivojlanadi: birinchi bosqichda u nazariy bilimlar asosida shakllana boshlaydi, keyingi bosqichda amaliy faoliyat orqali mustahkamlanadi va nihoyat, mustaqil ish va aks ettiruvchi tahlil orqali chuqurlashadi.

Bu jarayonda o'z-o'zini rivojlantirish, kasbiy faoliyatni tahlil qilish, zamonaviy innovatsion texnologiyalarni o'zlashtirish kabi tarkibiy qismlar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bundan tashqari, kasbiy kompetensiya shaxsning doimiy o'zgarish va zamonaviy professional standartlarga moslashish qobiliyati bilan bog'liq. Ya'ni, barkamol mutaxassis mavjud bilimlar bilan cheklanib qolmay, balki o'z kasbi sohasidagi yangiliklarni o'zlashtirib oladi, o'z ustida ishlaydi hamda ijtimoiy va kasbiy samaradorligini oshirishga qaratilgan faoliyatni amalga oshiradi. Shu sababli, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish, ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida nafaqat bilimlarni uzatishning an'anaviy modeli, balki innovatsion ta'lim texnologiyalari, muammoli ta'lim, tanqidiy fikrlash, loyiha faoliyati va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda ham amalga oshirilishi kerak [2].

Hozirgi vaqtda muammoli ta'lim tibbiyot ta'limi tizimida innovatsion yondashuv sifatida e'tirof etilgan. Bilimlarni uzatishga yo'naltirilgan an'anaviy ta'limdan farqli o'laroq, bu yondashuv o'quvchilarning faol o'rganishiga, ularning

kognitiv, tahliliy va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Ayniqsa, bo'lajak shifokorlar uchun bu usul tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, klinik muammolarni tahlil qilish, aniq holatlar asosida diagnostika qarorlarini qabul qilish va muammolarni hal qilishda kompleks yondashuvni shakllantirishda bebahodir [1].

Muammoli ta'lim jarayonida talabalar mustaqil ravishda bilimlarni izlashga, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilishga va real yoki noreal klinik vaziyatlarga asoslangan yechimlarni ishlab chiqishga majbur bo'ladilar. Bu ularning o'quv motivatsiyasini oshirishga yordam beradi, mustaqil ta'limga bo'lgan ehtiyojni oshiradi, shuningdek, o'z-o'zini baholash va mulohaza yuritish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Muammoli ta'lim modeli ham tibbiyot talabalarida o'z fikrlarini asosli bayon etish, samarali muloqot qilish, sog'liqni saqlash sohasidagi murakkab muammolarga tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli ta'lim orqali shakllanadigan kompetensiyalar nafaqat oliy ta'lim jarayonida, balki kasbiy faoliyatda ham samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Xususan, ushbu usul yordamida tayyorlangan shifokorlar klinik qarorlar qabul qilishda yuqori ishonchga ega, analitik fikrlash va zamonaviy tibbiyot talablariga moslashish qobiliyati rivojlangan.

Binobarin, muammoli ta'limni tibbiyot ta'lim muassasalarining ta'lim dasturlariga integratsiyalashuvi nafaqat davr talablariga javob beradigan mutaxassislar tayyorlash, balki butun o'quv jarayoni sifatini oshirishga xizmat qiluvchi muhim strategik yo'nalishdir (1-jadval).

1-jadval

Bo'lajak shifokorlarning kasbiy kompetensiyalarini
rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik omillari

T/r	Faktor turi	Faktor nomi	Tavsif	Izoh
1.	Pedagogik	Innovatsion ta'lim texnologiyalari	Ta'lim jarayonini interfaol metodlar, AKT va simulyatsiya mashg'ulotlari orqali modernizatsiya qilish	Talabalarning faol ishtiroki, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish
2.	Pedagogik	Muammoli ta'lim	Talabalarda tanqidiy fikrlash, tahliliy va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish	Klinik fikrlaydigan mutaxassisni tayyorlash
3.	Ijtimoiy	Sog'liqni saqlash tizimining ehtiyojlari	Yangi talablar va kasbiy standartlarga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlash zarurati	Bozor va jamiyat talablariga muvofiqligi
4.	Pedagogik	Nazariya va amaliyotning integratsiyasi	Klinik joylar bilan hamkorlik qilish, real sharoitlarda o'qitish	Kasbiy muhitga moslashish
5.	Ijtimoiy	Aholining tibbiy madaniyati	Bemorlar bilan samarali muloqot qilish uchun ijtimoiy kompetensiyaga ega bo'lish	Sabr, empatiya, axloqiy yondashuv
6.	Pedagogik	O'qituvchining kasbiy mahorati	Pedagogning murabbiylik, rag'batlantirish va yo'naltiruvchi roli	O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish
7.	Ijtimoiy	Oila va jamiyatning ta'siri	Oilani qo'llab-quvvatlash va qadriyatlarini, ijtimoiy muhitning kasbiy rivojlanishiga ta'siri	Ijtimoiy barqarorlik
8.	Pedagogik-ijtimoiy	Shaxsiy o'zgarishlarga ochiqlik	O'z-o'zini takomillashtirishga intilish va kasbiy faoliyatda yangiliklarni qabul qilish	Kasbiy rivojlanish uzluksiz bo'ladi

D.D.Sharipovanning fikrlariga ko'ra, muammoli ta'lim o'quvchilarni murakkab klinik vaziyatlarni o'rganish va yechishga, tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishga yo'naltiradi. Bu shifokorlarning kasbiy faoliyatida yuzaga keladigan haqiqiy muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish qobiliyatini oshiradi va ularning kasbiy tayyorgarligida simulyatsiya mashg'ulotlarining ajralmas rolini ta'kidlaydi. Simulyatsiya muhitida talabalar o'z ko'nikmalarini xavfsiz tekshirish, xatolarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish ustida ishlash imkoniyatiga ega bo'lishi muhim, deb hisoblanadi [3].

Bu metod yordamida talabalarda nafaqat kasbiy ko'nikmalar, ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalar, balki stressli vaziyatlarda samarali ishlash ko'nikmalari ham shakllanadi. Shu bilan birga, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish jarayoni zamonaviy tibbiyotning murakkab va tez o'zgaruvchan talablariga javob beradigan integratsiyalashgan yondashuv asosida amalga oshirilishi kerak [3].

Oliy tibbiy ta'limda kasbiy kompetensiyani shakllantirish jarayonida talabalarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalari bilan uzviy bog'lash katta ahamiyatga ega (2-jadval).

**Bo'lajak shifokorlarning kasbiy malakasini rivojlantirishning
pedagogik va ijtimoiy muammolari**

Muammo turi	Tavsif	Ta'sir	Tavsiya etilgan yechimlar
Pedagogik muammolar	O'qitish usullarining zamonaviy talablar va amaliyotga mos kelmasligi	Talabalar nazariy bilimlarini amaliyot bilan samarali bog'lay olmayapti	Innovatsion o'qitish usullarini, simulyatsiya treninglarini va muammo- li ta'limni joriy etish
	O'qituvchilarning pedagogik malakasining yo'qligi va uzluksiz malaka oshirish	Ta'lim sifatining pasayishi	O'qituvchilarning muntazam ravishda malakasini oshirish va qayta tayyorlash
	Individual yondashuvning yo'qligi	Talabalarning shaxsiy rivojlanishining cheklani- shi	Talabalarning ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos- lashtirilgan o'quv dastur- larini ishlab chiqish
Ijtimoiy muammolar	Talabalarning ijtimoiy-iqtisodiy holatining o'qishga ta'siri	O'quv jarayonida mo- tivatsiya va faollikning pasayishi	Talabalarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizim- larini yaratish
	Kasbiy va axloqiy qadriyatlarining zaif shakllanishi	Kasbiy kompetensiyani to'liq rivojlantira olmaslik	Kasbiy etika va kommunikativ ko'nikmalarni o'quv jarayoniga integratsiyalashuvi
	Talabalarning psixologik bosimi va stress holati	O'quv jarayoniga va kelajakdagi kasbiy faoliyatiga salbiy ta'siri	Psixologik yordam va stressni boshqarish bo'yicha treningni tashkil etish

Shunday qilib, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish uchun ta'lim jarayonini tizimli, yaxlit va uzluksiz rivojlanishni ta'minlovchi ilmiy-pedagogik yondashuvlar doirasida tashkil etish zarur. Oliy tibbiyot ta'lim muassasalari bunday jarayonlarni innovatsion pedagogik texnologiyalar, amaliyotga yo'naltirilgan o'quv modullari va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish orqali samarali amalga oshirishi mumkin. Kompetensiya

modeliga asoslangan ta'lim nafaqat talabalarning nazariy bilimlarini kengaytirishga, balki ularning amaliy ko'nikmalarini mustahkamlashga, shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun sharoit yaratishga, shuningdek, murakkab va tez o'zgaruvchan hayot va kasbiy sharoitlarda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatish uchun zarur ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik tizim sifatida qaralishi kerak.

Adabiyotlar

1. Karimov M. Kasbiy kompetensiya nazariyasi va amaliyoti. // O'quv qo'llanma. T. 2018. – 185 b.
2. Qodirova N., Yo'ldoshev Z. Kasbiy kompetensiyaning shakllanishi va pedagogik asoslari. // Pedagogika va psixologiya masalalari, T.: O'zbekiston Milliy Universiteti, 2020, B. 98-106.
3. Sharipova D.D. Tibbiyot oliy ta'limida innovatsion ta'lim texnologiyalari: nazariy va amaliy jihatlar. // O'quv qo'llanma. T.: 2023. – 174 b.
4. Biggs J. Teaching for Quality Learning at University. // Study guide. Open University Press, 1999. – 158 p.
5. Eraut M. Developing professional knowledge and competence. // Textbook. Routledge-Publisher of Professional & Academic, 1994. – 414 p.
6. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. // Prentice Hall, 1984, P.9-10.
7. Ten Cate O. Entrustability of professional activities and competency-based training. // Medical Education, 2005, 39(12), P.176-177.